

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

אגרת באמונה ובטחון

הלכה

עשרה בטבת

פרשת זיחי תשפ"ח

שנה כ"ז - קובץ י"א [תתק"ז]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת ויחי

צום עשרה בטבת ושאר צומות שחלו בשבת

"בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך
בבל אל ירושלים בעצם היום הזה" (יחזקאל כ"ד ב').

"והילוק יש ביניהם שארבעת הצומות הם נדחין לפעמים
כשחלו בשבת חוץ מעשרה בטבת שאינו חל לעולם בשבת אבל
הוא חל לפעמים ביום ששי ומתענין בו ביום ואפילו היה חל בשבת
לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו (יחזקאל כ"ד ב')
בעצם היום הזה כמו ביום הכפורים ושאר הצומות אינן חלין לעולם
ביום ששי" (אבודרהם סדר תפילת התעניות).

הנה מרן הבית יוסף הביא את דברי אבודרהם (סימן תק"נ) וכתב "ולא ידעתי מנין
לו זה".

וראשית דבר יש לעיין בכונת אבודרהם לדמות עשרה בטבת ליוה"כ דכתיב ביה
"בעצם היום הזה", האם כונתו לגזירה שוה ממש או לסברא בעלמא, ולכאורה פשוט
דאין זו גז"ש, שהרי אין אדם דן גז"ש מעצמו אלא מפי הקבלה (פסחים ס"ו ע"א) ולא
מצאנו בחז"ל גז"ש זו. וע"כ שאין כונתו אלא לסברא דכיון דכתיב בעצם היום הזה כמו
ביוה"כ, א"א ליום הזה שידחה ליום אחר, אלא שצריך ביאור ביסוד הדברים.

ובאמת תרתי הלכתא חידש לן האבודרהם:

א. שאין עשרה בטבת נדחה. וחידוש גדול יש כאן דהלא פסוק זה לא מיירי כלל
בצום עשרה בטבת אלא בעצם היום שבו סמך מלך בבל על ירושלים. ואת"ל שבא
לדמות יום זה ליום הכפורים משום דגם ביוה"כ כתיב בעצם היום הזה, תמוה הדבר
דמה ענין זה אצל זה הלא יוה"כ קבוע וקיימי אבל הצומות תקנת נביאים הם והלא חזינן
דשאר הצומות נדחין, ובודאי אין כונתו לדרוש גז"ש, דאין אדם דורש גז"ש מעצמו
כנ"ל, ועוד דהללו דברי תורה והללו דברי קבלה. סו"ד חידוש גדול יש בעצם ההנחה
דאין י' בטבת נדחה.

ואפשר שיש לדקדק ממה דכתיב פעמיים בפסוק זה "בעצם היום הזה", וצ"ע.

עשרה בטבת

ב. עוד חידוש גדול יש בדבריו דמהי"ת תדחה מצות עונג שבת משום מצות הצום, ולכאורה מצות השבת שעיקרה מה"ת חמורה ממצות התענית שאין לה עיקר מה"ת.

והנה הבית יוסף תמה עליו חידוש זה מנין לו, ולכאורה עדיפא מיניה היה לו לתמוה דבאמת דבריו נסתרים מדברי רבותינו גדולי הראשונים, רש"י והרמב"ם ורבים שהלכו בדרכם.

במגילה דף ה' ע"א כתב רש"י (ד"ה אבל זמן) להדיא דכשם שתשעה באב שחל בשבת נדחה לאחד בשבת כך גם י"ז בתמוז ועשרה בטבת עי"ש. וכך מבואר גם בדברי הרמב"ם (בפ"ה מתעניות ה"ה) "אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת" וכ"ה במאירי (מגילה שם וכן בתענית ל' ע"ב) וכ"ה בכלבו (סוף הלכות תשעה באב) ובמהרי"ל (הל' י"ז בתמוז) דבכל ד' צומות אם חלו בשבת נדחין לאחד בשבת, עי"ש. ופלא שהבית יוסף לא העיר בזה וכל תלונתו על האבודרהם אינה אלא "זו מנין לו".

ועוד יש להוכיח שהאבן עזרא חולק על האבודרהם, דבזמר לשבת קדש שכתב האב"ע "כי אשמרה שבת" כתוב "על כן להתענות בו על פי נבוגיו אסור לבד מיום כפור עוני" הרי דאסור להתענות בשבת מלבד ביה"כ שחל בשבת. אמנם יש לדחות דכיון שלאחר שאין מקדשין על פי ראייה אין עשרה בטבת חל בשבת לעולם, כתב הראב"ע דמלבד יזה"כ לא מצינו צום שדוחה שבת, ודו"ק בכל זה.

וראיתי בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא א' חלק ג' סימן קע"ט) שכתב שאחד מתלמידיו הקשה לו על דברי האבודרהם מדברי רש"י הנ"ל במס' מגילה, וכתב לתרץ דרש"י מיירי בזמן שאינו לא מלחמה ולא שלום, שאמרו בראש השנה (י"ח ע"ב) רצו מתענין רצו אינם מתענים, וכיון שאין הצום אלא רשות נדחה הוא לאחר השבת, אבל האבודרהם קאי לאחר שקיבלו על עצמם כל בית ישראל לצום בד' הצומות ושוב הוי חיוב גמור ואינו נדחה מפני השבת עי"ש.

אך הדברים דחוקים מאוד, דמלבד שדברי נביאות הם לחלק בין רש"י לאבודרהם ומאי פסקת, עדיין קשה דאף אם רש"י מיירי בזמן שאין הצום חיוב גמור, מ"מ אין עשרה בטבת נדחה דהלא "בעצם היום הזה" כתיב ביה, ואף אם נאמר שאינו דוחה שבת כיון שאינו חיוב גמור, מ"מ למה ידחה לאחר השבת, ומשו"כ נראה דבאמת דברי האבודרהם נסתרים מדברי רש"י כמבואר.

עשרה בטבת

והנה באור שמח (פ"ה מתעניות הלכה ו') כתב מקור נפלא לדברי האבודרהם, מעירובין (דף מ' ע"ב) "אמר רבה כי הוי יתיבנא קמיה דר' הונא איבעיא לן בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי". ולכאורה יש להעיר למה שאלו שאלה זו בתענית יחיד ולא בתענית ציבור, אלא דאין תענית ציבור חל בערב שבת מלבד עשרה בטבת, ואם עשרה בטבת דוחה שבת ק"ו שמשלים את הצום בערב שבת, אבל אם צום זה נדחה מפני השבת, אכן יש להסתפק בו אם משלימו בערב שבת, ומשו"כ לא איבעיא לן אלא בתענית יחיד והוכיח האבודרהם מכאן שאכן השבת נדחית מפני עשרה בטבת, ודפח"ח.

אך באמת יש לדחות דהלא בר"ה (כ"א ע"א) מבואר דבימי רבא עדיין קידשו עפ"י הראיה, ורבה ב"ר הונא הוי קשיש טובא מרבא וא"כ בימיהם קידשו עפ"י הראיה וכל הצומות יכלו ליפול בערב שבת. הרי דאף שדברי הגרמ"ש כל הרואה אומר ברקאי, יש לדחותם.

ובמה שתמה למה לא שאלו לגבי תענית יחיד, כתב המאירי שם שאין זה אלא משום שבזמניהם נהגו רבים להתענות בערב שבת, כמבואר בירושלמי (תענית פ"ב הי"ב - י"ב ע"ב).

ב

בחומרת י' בטבת משאר הצומות

והנה יש לעיין אם יש נפ"מ בדברי אבודרהם דאילו היה יום זה חל בשבת היינו מצווים להתענות בו, או שמא אין בזה שום נפ"מ להלכה, שהרי כבר כתב דלאחר שיש לוח קבוע ושוב אין מקדשין עפ"י הראיה לעולם לא יחול יום זה בשבת.

וחידוש עצום כתב בזה בספר תורת חיים (לבנו של הגאון בעל מחנה חיים) על שו"ע או"ח (סימן תק"נ). בתחילה תמה על אבודרהם דמה קמ"ל ומאי נפ"מ יש בדבריו. ומתוך כך כתב דכונת אבודרהם להפליג בחומרת התענית של עשרה בטבת ולאסור בו את שאר העינויים. והביא בשם אביו הגדול שיש לחוש לדברי אבודרהם ולהחמיר ביותר בצום זה, ועוד העיד שלעת זקנותו שהיה חלוש ופטור היה מן התענית אעפ"י"כ החמיר והתענה ככל כוחו כיון שי' בטבת חמור כמו יוה"כ, עי"ש.

עשרה בטבת

ולענ"ד כל זה תימה, דמהיכי תיתי לחדש דחמור צום זה מכל שאר הצומות, וכי בידנו לחדש מה שלא מצינו לו כל מקור וסמך בדברי הפוסקים גדולי הדורות. ובאמת נראה פשוט דאין כל סמך מתוך דברי אבודרהם לחדש דייש חומרא כלשהיא בעשרה בטבת, דכל הדמיון ליוה"כ אינו כלל ענין לחומרת התענית אלא למה דכתיב ביה בעצם היום הזה, ומשו"כ אין הצום נדחה, ומה זה ענין לחומרא וקולא.

ובאמת יש לתמוה בדבריו יותר מזה, דהלא כתב אבודרהם שם תוכד"ד דכל הצומות מלבד ת"ב אינם אסורים בשאר עינויים וכיצד זה נאמר שגאון זה התכוין לרמוז שעשרה בטבת אסור בעינויים אלה.

ובמה שתמה דמאי נפ"מ למעשה בחידוש זה, תמה אני. דהלא כל הבקי בסגנון רבותינו הראשונים ורהיטות דבריהם יבין שאין בזה לא תמיהה ולא הערה, ואם רצון אבודרהם להשמיענו דעשרה בטבת חמור מיתר הצומות למה לא יאמר כן במפורש ולמה יניח לנו לדייק הלכה זו מדוקא דדיוקא, אתמהה.

ומה מאוד שמחתי כשראיתי לבן גילו בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ג סימן כ"ט) שכבר דחה דבריו וכתב שאין בין י' בטבת ל"ז בתמוז ולא כלום, עי"ש.

ג

ביאור מחודש באבודרהם

וכיון שיש לתהות הרבה בחידוש זה שכתב אבודרהם, עלה בדעתי דשמא אין כונתו כהבנת כל האחרונים בדבריו ורוח אחרת היתה בקרבו. דזו פשיטא ליה דודאי אין להתענות בשבת כשחל בו עשרה בטבת, דאין התענית דרבנן דוחה מצות עונג שבת ושלש סעודות, אלא כל כונתו דאין התענית נדחית לאחר השבת אלא בטלה מצוות התענית לגמרי ונדחית היא מפני השבת, דכיון דכתיב בעצם היום הזה אין תענית זו נדחית לאחר השבת.

והתבוננתי בלשון רבינו האבודרהם וראיתי שפירוש זה מתיישב לחלוטין בדבריו, דז"ל "ואפילו היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו בעצם היום הזה כמו ביום הכפורים".

עשרה בטבת

הרי שלא כתב שמתעניין בשבת כמו שכתב לפני כן מה הדין כאשר עשרה בטבת חל בערב שבת "אבל הוא חל לפעמים ביום ששי ומתעניין בו ביום", ובחל בשבת לא כתב אלא שא"א לדחותו ליום אחר.

אמנם ידעתי גם ידעתי שכל האחרונים הבינו בכונתו דאכן מתענים בשבת אם עשרה בטבת חל בו, וכך כתב להדיא בתיקון יששכר (שהיה מגדולי הדור בימי הבית יוסף) ד"היו מתעניין אותו ביום השבת עצמו כיוה"כ שחל להיות בשבת". אך לולי דבריהם היה נראה בעיניי לפרש את דברי האבודרהם בדרכנו כדי ליישב את דבריו על הלב.

ונתתי אל לבי להבין למה הבינו כל הני גדולי עולם שכונת האבודרהם לחדש שעשרה בטבת דוחה שבת, ונראה שכך הבינו מתוך לשונו "אבל הוא חל לפעמים ביום ששי ומתעניין בו ביום, ואפילו היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו וכו'".

ולכאורה כוונתו דאם חל בער"ש מתעניין ומשלימין ואף שנכנס לשבת מעונה שהרי אפילו אם היה חל בשבת היו מתענים וק"ו שישלים את התענית בער"ש. אך כיון שלענ"ד תימה לומר שמתעניין בשבת ואין כאן אלא דקדוק לשוני קל, נראה טפי כונתו לחזור לתחילת דבריו דבשאר הצומות מצינו בהם לפעמים נדחה כשחלו בשבת משא"כ עשרה בטבת שאינו חל לעולם בשבת ואפילו היה חל בשבת אינו נדחה, ומשו"כ לא מצינו בו נדחה.

וכך נראה בכוונתו, דהלא בעירובין (מ"א ע"ב) נסתפקו בתענית יחיד ערב שבת אם משלים את הצום אף שבשבת פשוט שאינו מתענה. הרי שאין ענין תענית ערב שבת לתענית שבת, ודו"ק.

ודו"ק בכ"ז כי לענ"ד זה אמת ויציב.

אמנם אף לפי פירוש זה עדיין דבריו סותרים את דברי רש"י והרמב"ם שכתבו להדיא דגם י' בטבת נדחה אם חל בשבת כמבואר, אך אין כאן סתירה מזמר האבן עזרא, דאף לשיטת האבודרהם אסור להתענות בשבת אלא כיוה"כ בלבד, ודו"ק בכל זה.

עשרה בטבת

ועתה נדון בסברת האבודרהם (לפי ההבנה המקובלת) דשבת נדחית מפני עשרה בטבת ומצוה להתענות בו.

הנה הקשה המנחת חינוך במצוה ש"א על עצם הדין דד' צומות נדחים מפני השבת, הלא עונג שבת מדברי קבלה הוא ולא מה"ת, דכתיב "וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד" (ישעיהו נ"ח י"ג), וגם ד' צומות מדברי קבלה הם כמבואר, וא"כ לכאורה הוי לן למימר שב ואל תעשה עדיף, ויש להתענות בשבת. וכתב לחדש חידוש עצום, דבאמת לא תיקנו הנביאים ימי צום אלא חדשי צום דהלא צום הרביעי וצום החמישי וכו' כתיב, ומצד תקנת הנביאים אפשר להתענות בכל אחד מימי החדשים האלה ורק מדברי סופרים קבעו ימים מסויימים, ומשו"כ אין הצומות דוחים שבת משום דעונג שבת מדברי קבלה חמור מדברי סופרים.

ולפי דבריו יש לבאר את דברי אבודרהם, דאף שבשאר כל הצומות אין יום הצום אלא מדברי סופרים ולפיכך נדחה הצום בפני שבת, שאני עשרה בטבת דכתיב ביה "כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה" ומסתבר שהנביאים קבעו את התענית ביום זה ושוב מסתבר כדברי המנחת חינוך שהשבת נדחית מפני הצום.

ובחידושי הגר"ח (סטנציל) אות מ"ד כתב לבאר את דברי האבודרהם בד"א, עפ"י המבואר (או"ח סימן רפ"ח) דמתענין תענית חלום בשבת, וביאר הגר"ח דשאר הצומות נדחין ולפיכך אינם דוחין שבת אבל תענית חלום שאינה יפה אלא ביום של החלום דוחה שבת, וכיון שאין עשרה בטבת נדחה ממילא דוחה שבת כמו תענית חלום.

והדברים תימה, דמה שמתענין תענית חלום בשבת אינה אלא משום דזה עונג דידיה כיון שנפשו עגומה עליו ומצטער הוא לאכול ואין זה ענין לשאר הצומות כלל, וכ"ז מבואר בטור ובב"י שם, וז"פ.

והנה לפי המבואר לקמן (אות ו') דהסיבה שאין שבת נדחה מפני הצום מפני שמעיקרא תיקנו שהצומות יידחו מפני השבת, יש לפרש את דברי האבודרהם בפשטות דכיון שאין עשרה בטבת נדחה שוב דוחה את השבת וכסברת המנ"ח.

אך באמת כ"ז אין נראה עיקר כמבואר, וכבר ביארתי לעיל את הנלענ"ד עיקר בכ"ז.

עשרה בטבת

ויסוד דברי המנ"ח היו בעיני מאז חידוש גדול, דאין זה מתיישב על הלב שתיקנו צום ונתנו ביד כל אחד ואחד לבחור את היום בו מתענה ותיעשה התורה אגודות אגודות. ואף שלכאורה כיוון המנ"ח לדברי התשב"ץ בח"ב סי' רע"א, באמת חילוק גדול יש ביניהם, דז"ל התשב"ץ שם "ונאמר שהנביאים שתיקנו צום הרביעי לא ייחדו בזה אי זה יום והניחו הדבר מסור לב"ד לטלטלו מיום אל יום על צרה כיוצא בה והיא הבקיעה בין שתהיה בט' בו או ביום אחר כל שהיא באותו חודש הדבר מסור בידם לקבעו ביום הבקיעה".

הרי דאף התשב"ץ כתב שהנביאים לא סגרו את השער בקביעות יום מסויים, אך התשב"ץ לא כתב אלא דנביאי ישראל השאירו לחכמי הדורות לקבוע את ימי התענית לפי הענין ומסרו לידם כח זה. אך פשוט דהנביאים אכן תיקנו ימי צום לפי הצרות שפקדו את ישראל בחורבן הבית הראשון, אך השאירו ביד בתי דין בישראל לעתיד לשנות לימים אחרים באותן החודשים לפי הצרות שהיו בימיהם דהיינו בחורבן בית שני, ולפיכך לא כתב דבריו אלא לגבי צום הרביעי דיום בקיעות החומה ידעו ברוח קדשם שעתיד להשתנות, דבחורבן בית ראשון היה בט' תמוז ובבית שני בי"ז בו.

ועוד מצינו יסוד זה בדברי הריטב"א (תענית כ"ו ע"ב ור"ה י"ח ע"ב) שהקשה איך תיקנו לאחר חורבן בית שני תענית י"ז בתמוז הלא בבית ראשון הובקעה העיר בט' בתמוז כמבואר שם בתענית ואיך עקרו חכמים שלאחר חורבן בית שני תקנת קודמיהם להתענות בט' בתמוז. ותירץ "דכיון שחזרה הבקיעה בחדש זה בשניה א"א שלא להתענות עליה, והיה הדבר קשה שיתענו בט' בו ובי"ז וכיון שחרבן בית שני היה אבל חדש וחמיר להו טפי קבעו הצום בבקיעה שניה, ואף בתחלה לפי שהיו יודעים זה גזרו הצום סתם בחדש זה ולא סיימו יום מסויים".

ונראה גם בכונת הריטב"א דודאי תיקנו לאחר חורבן בית ראשון להתענות ביום בקיעת חומה, דהיינו בט' בתמוז, אך כיון שהנביאים ידעו שגם הבית השני שיבנה יחרב אף הוא, על כן לא תיקנו לדורות להתענות ביום מסויים אלא הניחו לבית דין שיהיה באותם הימים לקבוע את יום התענית לפי הענין, אך אין זו כונת המנ"ח שכתב להדיא "אבל לא נתייחד יום מיוחד רק איזה יום שרוצה יוכל להתענות רק באלו החדשים".

עשרה בטבת

וחזר על דבריו שם "אלא ודאי הוא הדבר אשר דברתי בעזה"י דהקבלה לא קבעה יום מיוחד כלל רק החדשים ובאיזה יום בחודש שרוצים מתענים". הרי דס"ל שכל אחד יכול לבחור לעצמו להתענות בו, ולענ"ד אין זו כונת התשב"ץ והריטב"א.

וקצת כעין דברי המנ"ח מצינו בירושלמי ריש מגילה (א' ע"ב) דכל חדש אדר כשר למקרא מגילה ואדם יוצא יד"ח בכל יום שהוא, הרי שמצוה זו מתקיימת בכל ימי החודש, אך עדיין אין הנידון דומה לראיה דבמגילה תיקנו י"ד וט"ו לעיקר מצות מגילה אלא שבדיעבד יוצא בשאר הימים, ועדיין תמוה לומר שתיקנו לכתחלה שכל אחד יתענה לפי בחירתו.

ודרך אחר כתב בזה האור שמח שם ליישב קושיית המנ"ח לפי"ד הקרית ספר (פכ"ט מהלכות שבת) דאיסור תורה הוא להתענות כל יום השבת מערב עד ערב, אבל המתענה מקצת היום אינו עובר אלא אדרבנן, ומשום כך מסתבר שהצום ידחה את השבת דכיון שאינו מתענה אלא מעלות השחר ולא משקיעת החמה אין כאן אלא איסור דרבנן ויבא מצות התענית מדברי קבלה וידחה איסור דרבנן דתענית בשבת.

ולכאורה צריך עיון להבין שיטתו, דהלא נראה פשוט דהמתענה מעלות השחר עד צאה"כ ביטל מצות עונג שבת, והלא זה כל ענין התענית לענות נפש ואיך נאמר שהוא מתענה ומתענג בחדא מחתא. ועוד דהלא מבטל הוא מצות שלש סעודות, ובכלל לא ידעתי איזה איסור דאורייתא הוא עובר כשהוא מתענה כל השבת אם לא מצות שלש סעודות וא"כ ה"ה המתענה כל היום מעלות השחר, ואפשר דכונתו למצות "מקראי קודש" שאמרו חז"ל בספרא דהכונה למאכל ומשתה.

והנה הקרי"ס הביא הלכה זו משו"ת הרשב"א ומקור הדברים בדברי הרשב"א בתשובות (ח"א סי' תרי"ד) וראיתי שדברי הרשב"א מחודשים מאוד דכתב דאסור להתענות בשבת דומיא דימים טובים, דבפסח כתיב "בערב תאכלו מצות" ובסוכות למדו גז"ש ט"ו ט"ו מחג המצות דחייב לאכול כזית פת בליל א' דחג. והדברים פלא גדול דמה ענין שבת למצות מצה וסוכה בליל א' דחג. אך מ"מ לדבריו נכונים דברי האו"ש דרק כשמתענה כל השבת עבירה בידו.

ועוד יש להעיר בזה לפי דברי הרמב"ן בתורת האדם דמצד תקנת נביאים כל הדי' צומות דין אחד להם וכולם מתחילים מצאת הכוכבים, וכדמשמע מדברי הנביא זכריה דבחדא מחתא מחית לד' צומות, אלא דלאחר חורבן בית שני שאמרו חז"ל רצו

עשרה בטבת

מתענים רצו אין מתענים קיבלו על עצמם להתענות רק מעלות השחר, אבל בתשעה באב הלא אמרו בר"ה שם דכיון שתכפו בו צרות אין זה תלוי ברצון, ולפי"ז יש להעיר ממ"נ אם כונת האבודרהם בזמן שחייבים להתענות, הלא תחילת הצום מבערב וא"כ יש איסור תורה להתענות בשבת, ואם בזמן שתלו ברצונם שוב אין חיוב מדברי קבלה ובודאי אין זה דוחה שבת.

אך באמת נסתפקו האחרונים במה שאמרו רצו מתענים רצו אין מתענים וקיבלו עליהם לצום, מה תוקף תענית זו האם הוי מצות נביאים, דברי סופרים, או שמא אין זה אלא כמנהג בעלמא. וכבר נסתפק בזה הערוך לגר בספרו לר"ה שם, והמנ"ח נקט דהוי דרבנן, וע"ע בשו"ת משכנות יעקב או"ח סימן קמ"ט עי"ש.

ה

והנה בסי' תקס"ז ס"א מבואר דטעימה מותרת בשאר הצומות מלבד ביוה"כ ובת"ב, אלא שאסור לו לבלוע אלא יפלוט עי"ש. והביאור הלכה שם הביא שני דרכים לחלק בין ת"ב לשאר הצומות בדין טעימה: א. בשם הריב"ש כתב דכיון דשאר הצומות תלויים ברצונם, כך קבלו על עצמם להקל בשאר הצומות משא"כ ת"ב שלא תלוי ברצון משום שתכפו בו הצרות. ב. בשם ספר האשכול כתב דבת"ב מצינו עוד חומרא יתירה כמו שאמרו שלא יושיט אצבעו במים, עי"ש. (ונראה לכאורה בסברת האשכול, דכמו שאסרו להושיט אצבעו במים אף שאין זה רחיצה ממש כיון דמ"מ יש בזה הנאת רחיצה, כמו"כ אסרו לפלוט דאף שאין זה אכילה ממש, דאין אכילה אלא בליעה, מ"מ יש בזה הנאת אכילה שהרי מרגיש הוא בטעם המאכל ונהנה ממנה משא"כ בשאר הצומות שלא נאסר בהם אלא אכילה ממש, ודו"ק.

והנה לכאורה נראה דלפי"ד הטור דלאחר שקיבלו על עצמן להתענות שוב הוי מדברי קבלה, אין מקום לחלק ולומר דכיון שברצונם תלוי הדבר כך קיבלו על עצמם להקל בצומות אלה, דהלא כיון שחזרו למצות הנביאים אין בידם לקבל את התענית לחצאין ולהקל בדברי קבלה אבל אם תקנת הנביאים בטלה ומעתה אין כאן אלא קבלה, הכל תלוי בכונת המקבל והמתחייב, ונמצא ששתי הדרכים הנ"ל תלויים בשאלה יסודית זו שנסתפקו בה האחרונים, ומה דמסתפקא להן פשיטא ליה להטור כמבואר.

אך באמת לאו הא בהא תליא דהלא הרמב"ן בתורת האדם הוא המקור לדברי הטור הנ"ל, ואף זאת חידש אדוננו הרמב"ן שם דמעיקר התקנה כל הצומות היו

עשרה בטבת

בחומרת תשעה באב, אלא שלא קיבלו על עצמן לאחר חורבן בית שני חומרא זו, הרי ששתי סברות אלה אינם סותרות זו"ז, וצ"ל דחכמים מסרו להם כח לא רק לקבל הצום או לדחותו אלא אף להקל בו ולהחמיר, ובכל ענין שיקבלוהו הסכימה דעת הנביאים עמם.

ובכל עיקר גדר רצו ולא רצו הארכתי במק"א, ואכמ"ל.

ו

ובגוף קושית המנחת חינוך למה נידחים הצומות מפני השבת ולא אמרינן ביה שב ואל תעשה עדיף, לענ"ד נראה פשוט דכך תיקנו הנביאים מעיקרא דהלא ידעו הם בהכרח שיפלו ימי הצום בשבת קודש, והשבת הלא היא קביע וקיימי, ומתחלה תיקנו שהצומות ידחו מפני השבת, ואף דחזינן שהקילו בצום נדחה אין זה משום שאין זה תקנת נביאים אלא משום שהנדחה אינו בעיקר זמן התענית, והדברים פשוטים לכאורה.

אגרת באמונה ובטחון

אגרת באמונה ובטחון

"ויקרא יעקב לבניו ויאמר, האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (מ"ט א').

"ביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל לומר דברים אחרים" (רש"י, בר"ר צ"ח ב').

"מפני מה פרשה זו סתומה... דבר אחר שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו" (רש"י מ"ז כ"ח).

"אמר רשב"ל... ביקש יעקב לגלות לבניו את קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה. אמר שמא חס ושלום יש במיטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (פסחים נ"ו ע"א).

קבלתי מכתבו ומצטער אני לשמוע מהקשיים שפוקדים אותו ואת משפחתו. ישועת ה' כהרף עין, מקווה ומברך אני שתראה בקרוב ממש רפואות וישועות ונזכה לבשר בשורות טובות.

שאל כבודו, מה ה' מצפה ממך בשעת צרה ויסורים, ואען לפי דעתי הדלה והענייה.

עבודה כפולה ומשולשת רובצת על האדם כשהוא מתנסה במכאוב וצער:

א. האמונה והבטחון שיש ביד ה' לעזור ולהושיע ואין בידו מעצור ומונע, "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" (ברכות י' ע"א), וזה עיקר מצות הבטחון.

ועוד יש מסגולת הבטחון שיאמין שאכן הקב"ה יעזור ויושיע כאשר

אגרת באמונה ובטחון

נשוב אליו בכל לב בתשובה ובתפילה.

ב. האמונה שגם הסבל והייסורים לטובה המה ומרחמי שמים, והוא שלמדנו התנא הגדול רבי עקיבא בן יוסף לומר על כל צרה שלא תבא "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס' ע"ב), וכך היה אומר נחום איש גם זו "דכל מילתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה" (תענית כ"א ע"א וסנהדרין ק"ח ע"ב).

ועיין מש"כ הרד"ק (תהלים ל"ג ד' – ה):

"גזירות האל ומשפטיו ישרים הכל באמונה אין עוול, יכירו ויודו צדקו ויכירו כי לטובתם הוא, ומה שעושה האל באמונה הוא עושה, וישבחו בשמחה ובטוב לבב על הרעה כמו על הטובה, כי הרעה טובה הוא אצלם... לפיכך אמר חסד ה' מלאה הארץ".

וכבר כתבתי (עיין מנחת אשר אמונה ובטחון מאמר ז') דלעתיד לבא נזכה לראות שכל הצרות שסבלנו בגלות היו רחמים וחסדים, ובמקום מה שברכנו "ברוך דיין האמת" נחזור לברך "ברוך הטוב והמטיב".

ראה מה שכתב השפת אמת רעיון עמוק (פרשת ויחי שנת תרל"א) בביאור מה שאמרו חז"ל (פסחים נ"ו ע"א) "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה", דאין הכוונה שרצה לגלות את קץ הימין, דמה ענין יש בזה, אלא:

"אא"ז מו"ר זצלה"ה הגיד... ביקש לגלות הקץ. פי' שרצה לברר זה שהגלות רק הסתר והכח פנימי הוא רק מהש"י. רק אם הי' נגלה זה לא הי' גלות כלל. ונסתם... וכמדומה לי שאא"ז ז"ל הגיד בשם הרב מפרשיסחא ז"ל שהקשה למה רצה לגלות הקץ. ותי' שכשנודע הקץ הגלות בנקל. ע"כ אני זוכר. ונראה כנ"ל שפי' גילוי הקץ לידע שיש קץ להגלות. והוא ע"י שהוא רק הסתר ואינו כח בפ"ע ח"ו... ורצה שיהי' זה נגלה, ולא הי' גלות כלל, ונשאר סתום".

אגרת באמונה ובטחון

יעקב אבינו ראה ברוח הקודש את אורך הגלות ואת כל הצרות והגזירות שעתידות לפקוד את בני ישראל דור אחר דור, גולה אחר גולה, ורצה להקל על זרעו אחריו לסבול את סבלם, והיה בידו לגלות לבניו את סוד הסבל והצער, ואת הרחמים שבדין, ואילו ניתנה רשות "לא היה גלות כלל".

אלא שנסתלקה ממנו שכינה. ונראה בעומק הדברים שאין זה רצון ה' לגלות את הקץ טרם הגיע, ומסוד הגלות שאכן נזדכך בצער הגלות ונתמודד עם נסיון הסבל והייסורים.

אך מ"מ עלינו להתחזק ולהאמין שכל הגלות אינו אלא הסתר כלשון השפ"א, ובעומק האמת כל דעביד רחמנא לטב עביד.

וכך גם בכל צרה שלא תבוא על האדם, אם בעניני החולי ואם בעניני פרנסה עלינו להאמין שהכל לטובה ולהשתדל לקבל יסורים באהבה.

ג. להאמין שהקב"ה "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט א-ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים ל"ב ד'). יש דין ויש דין, וכל משפטיו ישרים, הקב"ה תמים פעלו כי כל דרכיו משפט והוא א-ל אמונה ואין בדרכיו עול כי צדיק וישר הוא.

"להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות" (תהלים צ"ב ג').

מצינו שתי דרכים בפירוש פסוק זה.

כתב רש"י: "להגיד בבקר חסדך - בעת הגאולה. ואמונתך בלילות - ובעוד צרת הגלות להאמין בך שתשמור הבטחתך כל זה נאה וטוב". וכך פירשו רוב רבותינו הראשונים שם. ולפי דרכם כוונת הכתוב דכאשר רואים אנו חסדי ה' כאור יומם עלינו להודות לו על חסדיו המרובים, ובימי צער והסתר פנים שנמשלו ללילה צריך להתחזק ולהאמין שה' יגאלנו מן הגלות והצער.

אך בתרגום כתוב: "לתנאה בצפרא טובך וקושטך בלילון".

אגרת באמונה ובטחון

ולפי פירושו אמונתך בלילות אין הכוונה לאמונה אלא לאמת וצדק כמ"ש "א-ל אמונה ואין עול" (דברים ל"ב ד'), ויהי ידיו אמונה" (שמות י"ז י"ב), ועוד כהנה רבות.

וכוונת הדברים דבימי צער עלינו להאמין שכל משפטי ה' ישרים וכל דרכיו מפשט, לשוב בתשובה שלימה ולבקש רחמיו וחסדיו.

ברכתי מעומק לבי שבעל הרחמים ירחם עליו להיושע מן הצער ונזכה להודות בשמחה וטוב לבב.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

